శృంఖలాలు

వలివేటి నాగచంద్రావతి

ఉత్సాహం పొంగులువారుతుండగా, తళుక్కుమనే కళ్లతో చెప్పింది కమలలత.

వెటకారించింది గిరిజ. "ఏనిమి దింటికా? మా అన్నయ్య ఇంట్లోనే ఉంటా రయితే. ఆయన ఆఫీసుకెళ్లిన తరవాత వయితే నేనూ వద్దును. సరేలే. నువ్వు వెళ్లేటప్పుడు అడుగు, నెక్లెస్ ఇస్తాను." నిరుత్సాహం కమ్ముకురాగా మరి నిలవకుండా వెళ్లిపోయింది గిరిజ.

వెళ్లే వదినగారి వంక కదులుతూన్న బస్సులోకి మతారంగా ఎక్కేసిన కండక్టరు దిగిపోయిన పాసెంజర్ని చూసి నట్టు సామభూతిగానూ, వదిసార్లు అడిగించుకోకుండా నెక్లెస్ ఇస్తానన్నందుకు కృతజ్ఞతగానూ ఓ చూపు విసిరి, శ్రద్ధగా జడవేసుకోవటంలో నిమగ్నమయి పోయింది కమలలత.

వరిగ్గా అంగుళంన్నర పాపిడి తీసి జుట్టుని బాగా కిందుగా దువ్వుకున్నది. గట్టిగా జడ అల్లుకుని కుదిరిందో లేదో నని అద్దాన్ని ఆ పక్కా, ఈ పక్కా మార్చి మార్చి చూసుకున్నాక అప్పటికి బాగుందని తృప్తిపడి లేచింది.

అప్పటికే ఏడు గంటలు దాటింది. తటపటాడుతూ బట్టల బీరువా దగ్గరికొచ్చేదాకి వెళ్లి పోయింది.

తెల్లాకు పచ్చ నైలెక్సు చీరమీద, మదరాకు పచ్చ జాకెట్ వేసుకుని సంపెంగలు పెట్టుకుంటే బాగుంటుందో, లేదూ — ఎర్ర బార్డరున్న పింక్ కలర్ నైలాను జార్జెట్ చీర కట్టుకుని ఎర్ర గులాబీలు పెట్టుకుంటే నేనవుతుందో, అదీ కాదూ — పీలిరంగు నూలు చీర పైన ఎంబ్రాయిడరీ చేసిన తెల్ల జాకెట్ న్యాయుంటుందో తేల్చుకోలేక తికమకపడిపోయింది కమలలత.

ఆఖరికి వెండి జరీ పూలు ఉన్న తెల్లటి ధర్మవరం పట్టుచీర, ఒంటికి బిగుతుగా పట్టుకునే లాగ, కుచ్చిళ్లన్నీ ఓ పక్కగా పెద్దవిగా వచ్చేలాగ, చక్కగా కట్టుకుని, దానిమీద తెల్లటి పట్టు జాకెట్ వేసుకుంది లత. వదినగారి ముత్యాల నెక్లెస్ శంఖంలాంటి మెడకు చక్కగా అమరుతుంది! చిప్పిన మల్లెపూల మాల జడకి కాస్త పైగా పిన్నుతో ఒయ్యారంగా గుచ్చుకుంది. నుదుటి పైభాగం మీద చిటికెడంత ఎర్రటి తిలకం పెట్టుకున్నది. కంటి కొనలు కాటుకతో సన్నగా రేఖలు తీరుస్తూ అద్దంలో తన ప్రతిబింబాన్ని చూచి తనే మురిసిపోయింది కమలలత.

'మంజుల ఈ రోజు నా ముస్తాబు చూసి గుమ్మయిపోవడం ఖాయం. థియేటర్లో అందరి కడగంటి చూపులూ తన్నొకసారి స్పృశింపక మానవు. అలాంటి సమయాల్లో ఆడవారి కళ్లలో లీలగా తొంగిచూసే ఆ జెలసీ, మగవారి చూపుల్లో మెరిసే ఆ మెప్పుదలా ఎంతో గొప్పగా, ఏదో లజ్జగా అదో విధమైన తమాషా అనుభూతి కలగడం తన కెన్నోసార్లు అనుభవమే. అయినా ఎప్పటికప్పుడు కొత్తగా మళ్లీ మళ్లీ కావాలనిపించేటంత మధురంగా ఉంటుం దది. నేనో సినిమా తారలా ఉంటానని మంజుల ఎప్పుడూ పొగుడుతూ ఉంటుంది. ఇక ఈ రోజు మరీ ఉబ్బేస్తుంది' అని గర్వంగా అనుకుంటూ గడ్డం కింద కాటుకతో చిన్న 'బ్యూటీ స్పాట్' పెట్టి అలంకరణ అయిందని పించింది లత.

ఎనిమిది కావస్తూంది. దూరంగా హారన్ చప్పుడు వినిపించింది. ఆత్రతగా వాకిట్లోకి పరుగెత్తింది లత. బుర్రుమని చప్పుడు చేస్తూ తుర్రుమన్నది ఓ లారీ. తన కంగారుకి నవ్వుకుంటూ ఇంట్లోకి వచ్చింది.

వాకిలికి ఎదురుగా పేముకుర్చీ జరుపుకు కూర్చుని, మెల్లమెల్లగా పగటి కలల్లోకి జారిపోయి, తను కాస్సేపటిలో పాల్గొనబోయే కులాసా కార్యక్రమంలో హుషారుగా విహరించడాన్ని ఊహించుకో బోయింది లత.

'ఘడియకో, అర ఘడియకో వచ్చేస్తుంది మంజుల. దర్జాగా కారులో వెళ్లడం ఎంత హాయిగా ఉంటుంది! థియేటర్ గేటు ముందు పడిగాపులు కాసే జనం మధ్య నించి సరాసరి లోపలికి వెళ్లగలిగే వీలూ, కలియుగ దేవత లనబడే ఆ సినిమా తారల్ని అంత దగ్గరగా చూసే భాగ్యమూ కలగడం ఎంత అదృష్టం!

ముఖ్యంగా ఆ విజయలలితా, జమునా తన ఫేవరిట్ నటీమణులు. మధుర స్వప్నాలు కంటున్నట్టు మత్తుగా చూచే విజయలలిత కళ్లూ, చిలిపిగా నవ్వేటప్పుడు కొంటెగా తొంగిచూసే జమున వంటిమీద సమ్మా తన కెంతో ఇష్టం. వారి ఆటోగ్రాఫులు మరిచిపోకుండా తీసుకోవాలి. వీలయితే వాళ్లతో మాట్లాడాలి. అలా ఒక్కమాటు వాళ్లని పలకరించ గలిగితే ఇక తన గొప్పతనం వేరే చెప్పాలా? మాట్లాడినదానికే మరో రెండు చిలవలూ పలవలూ తగిలించి చెప్పి, పక్కింటి సీతా, ఎదురింటి మోహినీ, ఇంకా వనజా, విశాలా వీళ్లందరి ముందూ కొన్నాళ్లు హీరోయిన్లా వెలిగిపోవచ్చు. పోజులు పోవచ్చు.' కమలలత ఆలోచనలు ఇంకా ఎంతదూరం సాగేవో కానీ— "మళ్లీ ఎప్పుడు వస్తావో ఏమో— ఈ కాస్త నోట్లో వేసుకోవే" అంటూ తల్లి భుజం తట్టి చెప్పేసరికి అప్పుడే మేలుకున్నట్టుగా ఆవిడకేసి చూసింది లత.

వేడివేడి ఉప్మా ప్లేటు టీపాయి మీద పెట్టి, కూతురి సొగసు ఓసారి కళ్లతోనే తడిమింది తల్లి.

ఆ అధునాతనమైన పోకడలు మరీ ఎబ్బెట్టుగా ఉన్నాయని అనిపిస్తున్నా ఆ సింగారంలో కూడా కూతురు అందంగానే ఉన్నదని సంతృప్తిపడుతూ, 'నా తల్లి బంగారుబొమ్మ' అని మురిపెంగా అనుకుంటూ వెళ్లిపోయింది తల్లి.

'ఎనిమిదిన్నర కావస్తున్నా ఇంకా మంజులావాళ్లు రాలేదేమి టబ్బా' అనుకుంటూ ఉప్మా ప్లేటు అందుకున్నది లత.

టెన్నిస్ రాకెట్ ఊపుకుంటూ అప్పుడే ఇంట్లోకి దిగబడ్డాడు కమలలత చిన్న అన్న మధుమూర్తి.

వస్తూనే, చిట్టి చెల్లెలు నిండుగా ముస్తాబయి కూర్చోవడం కంటబడిం దతనికి. ఆ అమ్మాయిని ఏడిపించి వినోదించడం అతనికి సరదా.

"హల్లో, కమలా! ఈ వేళ సూర్యుడెటు పొడిచా డబ్బా! పొద్దున్నే మేకప్ పూర్తిచేశావ్? కొంపతీసి ఏ పెళ్లివారన్నా దిగబడ్డం లేదుగదా?" బుగ్గన వేలెట్టుకుని, నడ్డిని చెయ్యేసుకుని, నాటకంలో ఆడపాత్రధారిలా ఆశ్చర్యముద్ర పట్టాడు మధుమూర్తి.

కమలలత భ్రుకుటి ముడిపడింది. "వచ్చావా, నాయనా! నువ్వు రానంతసేపే ఇల్లు ప్రశాంతంగా ఉంటుంది. వెక్కిరించడం పూర్తి అయిందిగా — ఇక దయచేయ్ ఇక్కణ్ణించి." రుసరుసలాడింది లత.

కమల చిటపటలాడేకొద్దీ మధుమూర్తి అల్లరి రెచ్చిపోవడం మామూలే. "ఏం? నేను ఇక్కడ ఉండటానికి కూడా అనర్హుణ్ణా ఏమిటి? నే నిక్కడే కైతాయిస్తాను. ఎవరితో చెప్పుకుంటావో

తిరిగిరాని వసంతంలాంటి యౌవనంలోనైనా స్వేచ్ఛా విహంగంలా ఎగిరాలనుకొనే తన అభిలాషను, భర్త తన ఆశయాలకు అనుగుణంగా మలచుకొంటూ రెక్కలు విరుస్తూంటే కిమ్మనకుండా ఓర్చుకోవడం నేర్చుకుంది యుగాలు గడిచినా, తరాలు నడిచినా స్త్రీ రక్షణ అనే చెరలో మగ్గిపోవడం మాత్రం మారలేదు. సంకెళ్లను విడిలించుకొని, శృంఖలాలను ఛేదించుకొని తిరిగి రాని లోకాలకు వెళ్లిపోయాకనే ఏమో స్వేచ్ఛ!

చెప్పాక'' అంటూ అతను కమలలత ఎదురుగా కుర్చీ జరుపుకు కూర్చున్నాడు పెంకెగా.

దానితో ఊరుకోక టెన్నిస్ రాకెట్‌ని లత ఒళ్ళోకి గిరవాటేశాడు. బూట్లు విప్పి పక్కన పడేసి, సాక్సు తీసి లత మెడలో వేశాడు పూలదండ వేసినట్టు. పైగా 'ఏం చేస్తావ్?' అన్నట్టు తల ఎగరేశాడు కూడానూ.

ఒళ్ళు మండిపోయింది లతకి. ఉక్రోషం పొడుచుకొచ్చింది. "ఇదిగో, మర్యాదగా తీసేస్తావా లేదా?" అంది ఆఖరి వార్నింగ్ ఇస్తున్నట్టు చూపుడు వేలు ఊపుతూ.

భుజా లెగరేశాడు మధు నిర్లక్ష్యంగా.

"అమ్మా, చూడవే, ఈ మధు గాడూ...?" కంఠస్వరాన్ని ఆరున్నొక్క రాగానికి అనువుగా శ్రుతిచేస్తూ అరిచింది లత. ఆమె పాలిట బ్రహ్మాస్త్రమదే.

ఆ ంటుగా చేతిలో పని ఆపుచేసి ప్రత్య మయింది తల్లి. "కొంపలో అడుగ పెడుతూనే దానితో తగువు పెట్టు ంటా వేమిట్రా, మధూ! అబ్బబ్బ ... మి తో వేగలేక పోతున్నాన్రా, తండ్రీ! కాస్సే ఊరుకుందూ — దాని దోవం అది ఎక్కడికో వెడుతుందట గానీ . ' అన్న దావిడ విసుక్కుంటూ.

"ఏ దీ సంగతి. ఎక్కడికో ప్రోగ్రా ం వేసిందన్న మాట దొరసాని... ఎక్కడి ?" అన్నాడు మధు ఎక సక్కెం .

టె న్ రాకెట్ అన్నగారి మీదికి విసిరేసి, సాక్సు నేలకేసి కొడుతూ, "ఏ కెం ుకూ?" అన్నది లత కోపంగా.

"అ ంకార్ థియేటర్‌కి. ఈ వేళ యాక్ట ందరూ వస్తున్నారటగా అక్కడికి'' మరిదికి టిఫిన్ ప్లేటు అందిను ఆడపడుచు బుంగమూతి చూసి వ్వుతూ చెప్పింది గిరిజ.

ఉప్మాలో జీడిపప్పు ఏరి చెమ్చాతో తియ్యబోతున్న మధు ఆగిపోయి, "ఏమి టేమిటీ? అలంకార్‌కా? మతేమన్నా పోయిందా ఏం? ఇప్పు డక్కడ ఎంత మంది జనం మూగారో తెలుసునా?" అన్నాడు కళ్ళు పెద్దవి చేసి.

"అబ్బే! ఆజనం లోకి తోసుకుంటూ వెడతానంటే నేను మాత్రం పంపుతా నట్రా? ఆ మంజులా వాళ్ళకి ఇన్విటేషన్ వచ్చిందటలే. ఆ అమ్మాయి దీన్ని పిలుచుకు పోతోంది."

అసహనంగా కదిలాడు మధుమూర్తి. "మంజుల ఒక్కతేనా? మరి వాళ్ళ ఫామిలీ?" అనుమానంగా అగాడు మధుమూర్తి.

'ఏమిటీ యక్ష ప్రశ్నలీవీడూనూ?' అనుకుంది లత అక్కసుగా.

"ఆఁ ఆఁ. వాళ్ళ కుటుంబమంతా వెడుతున్నారటలే." అన్నీ ఆరాతీసే పంపుతున్నాలే అన్నట్టుగా తల ఊపింది తల్లి.

కుర్చీలో ముళ్ళు ఉన్నట్టు ఎగిరి పడ్డాడు మధుమూర్తి.

"మరి ఆ మంజుల అన్న ఆనంద్ గాడూ వెంట ఉంటాడన్న మాటేగా? మీ కెన్నిసార్లు చెప్పినా తల కెక్కవేమే, అమ్మా? వాడొట్టి రౌడీ! దీన్ని ఆ మంజులతో స్నేహం తగ్గించమని చెప్పలేదూ?" అంటూ మండిపడ్డాడు.

బిత్తరపోయింది లత. అన్నగారు చిన్ని కృష్ణుడులా నవ్వుతూ నవ్వుతూనే ఒక్కసారిగా పరశురామావతార మెత్తుతాడని తెలుసును. ఇప్పు డతనితో వేళాకోళాలాడ్డం మరీ ప్రమాదం.

దీనంగా తల్లి వంక చూసింది లత, ఆదుకోమన్నట్టు. కూతురి చూపు అర్థమయింది తల్లికి.

"ఏదిరా? నువ్వు చెప్పినప్పటి నుంచీ వాళ్ళింటికి పోవడం మానేసిందిగా ఇదీ! నిన్న ఆ అమ్మాయంతట ఆ అమ్మాయే వచ్చింది. కాస్సేపు కూర్చుని, వెడుతో వెడుతో, 'సరదాగా చూసొద్దాం'రమ్మం దిట. ప్రొద్దుట ఇది నన్నడిగితే పెద్ద వాళ్ళు తోడు ఉన్నారు గదా అని సరే పొమ్మన్నాను" అన్నది తల్లి జావగారి పోతున్న కూతుర్ని ఆపేక్షగా చూస్తూ.

మధుమూర్తి మొహం తుమ్మల్లో పొద్దుగూకినట్టు మటమటలాడింది.

"అహఁ నీకు తెలియదమ్మా. వా డుత్త స్కౌండ్రల్. పెద్దవాళ్ళ భయం వాడికి బొత్తిగా లేదు. ప్రిన్సిపాల్ క్లాసులోనే ఆడపిల్లల జడలు లాగిన ప్రబుద్ధుడు వాడు. అసలు దీన్ని పని మాలి పిలుచుకువెడుతోందీ అంటే అది వాడి పథకమే అయి ఉంటుందని నా అనుమానం. కమలని వాళ్ళ వెంట పంపించకమ్మా. ఆ తరవాత ఏమనుకుని ఏం లాభం?" అన్నాడు మధుమూర్తి పెద్ద అనుభవజ్ఞుడులా.

"నే నంతదూరం ఆలోచించలేదుప్మీ! ఇప్పుడుమాత్రం మునుచుకుపోయిం దే ముందిలే? మానేస్తుంది. వాళ్ళ కేదో ఓ సాకు చెప్పి పంపించవచ్చు" అనేసింది తల్లి చాలా తేలిగ్గా తేల్చేస్తూ.

'ఫలానా వారి పిల్ల' అంటూ తమ పేరూ, కూతురి పేరూ నలుగురి నోట్లోనూ నానకూడదని ప్రతి తల్లి దండ్రులూ తాపత్రయ పడతారు. అల్లాగనక నానితే వచ్చే అపకీర్తి, దానివల్ల పెళ్లిగాని ఆడపిల్ల భవిష్యత్ జీవితానికి తగిలే దెబ్బ...ఇవే ఆలోచించగలుగుతారు వాళ్ళు. అది సహజమే. కాని ఆ పిల్లని అదుపాజ్ఞల్లో పెట్టే ప్రయత్నంలో ఆమె లేలేత కోరికలనీ, సరదాలనీ తుంచేస్తున్నామని తెలుసుకోరు.

తల్లికూడా అన్నగారి పక్షం చేరి పోయే సరికి బిక్కమొహం వేసింది లత. ఆ ఇంట్లో తల్లీ, అన్నగారూ కలిసి చేసిన నిర్ణయాలకి తిరుగు ఉండదు.

తను ఇందాకటి నించీ గుచ్చుకుంటున్న కలల జిలుగుల పూసలన్నీ క్షణంలో చిందరవందర అయిపోవటం భరించలేక, ఎలాగయినా రక్షించుకోవాలనే ఆరాటంతో, అప్పటికే రుద్ధమయిపోయిన కంఠాన్ని పెగుల్చుకుని, "లేదమ్మా! కాలేజీ సంగతులు నాకు తెలియవుగానీ, ఇంటి దగ్గర మంజులతో సమానంగా నన్ను చూస్తాడు ఆనంద్. పోనీ ... మరింకెప్పుడూ అడగను లేవే. ఈ ఒక్కసారికీ వెళ్ళనియ్యవూ నన్ను?" అని ప్రాధేయపడింది లత.

"నీ మొహం! మాట చూసీ, మొహం చూసీ మనిషి తత్వాన్ని పోల్చగలిగే తెలివి తేటలుంటే ఇహనేం? వెళ్ళాలన్న వేడుకే గానీ, మంచీ సెబ్బరా బేరీజువేసే వయస్సేదీ నీకు? నా మాట విని మంకుతనం చెయ్యకు. నిన్ను వదినతో సాయంత్రం సినిమాకు పంపుతానుగా — ఏం?" అన్నది, నగ లాక్కుని మిఠాయి చేతిలో పెట్టే దొంగమోస్తరు.

ఇక వాళ్ళని బ్రతిమలాడినా భంగపడ్డం తప్ప లాభం లేదని తేలిపోయింది. ముందే వెళ్లవద్దని అని ఉంటే ఇంత బాధ ఉండకపోను. ప్రొద్దుటనించీ క్రమవడి దిద్దుకున్న ముస్తాబూ, ఇంతవరకూ వైనవైనాలుగా ఊహించుకొంటున్న ఉత్సవ సంబరాలూ వెక్కిరించినట్టయి, చెప్పలేనంత ఉడుకుమోత్తన మొచ్చి కళ్లమ్మట నీళ్ళు తిరిగాయి.

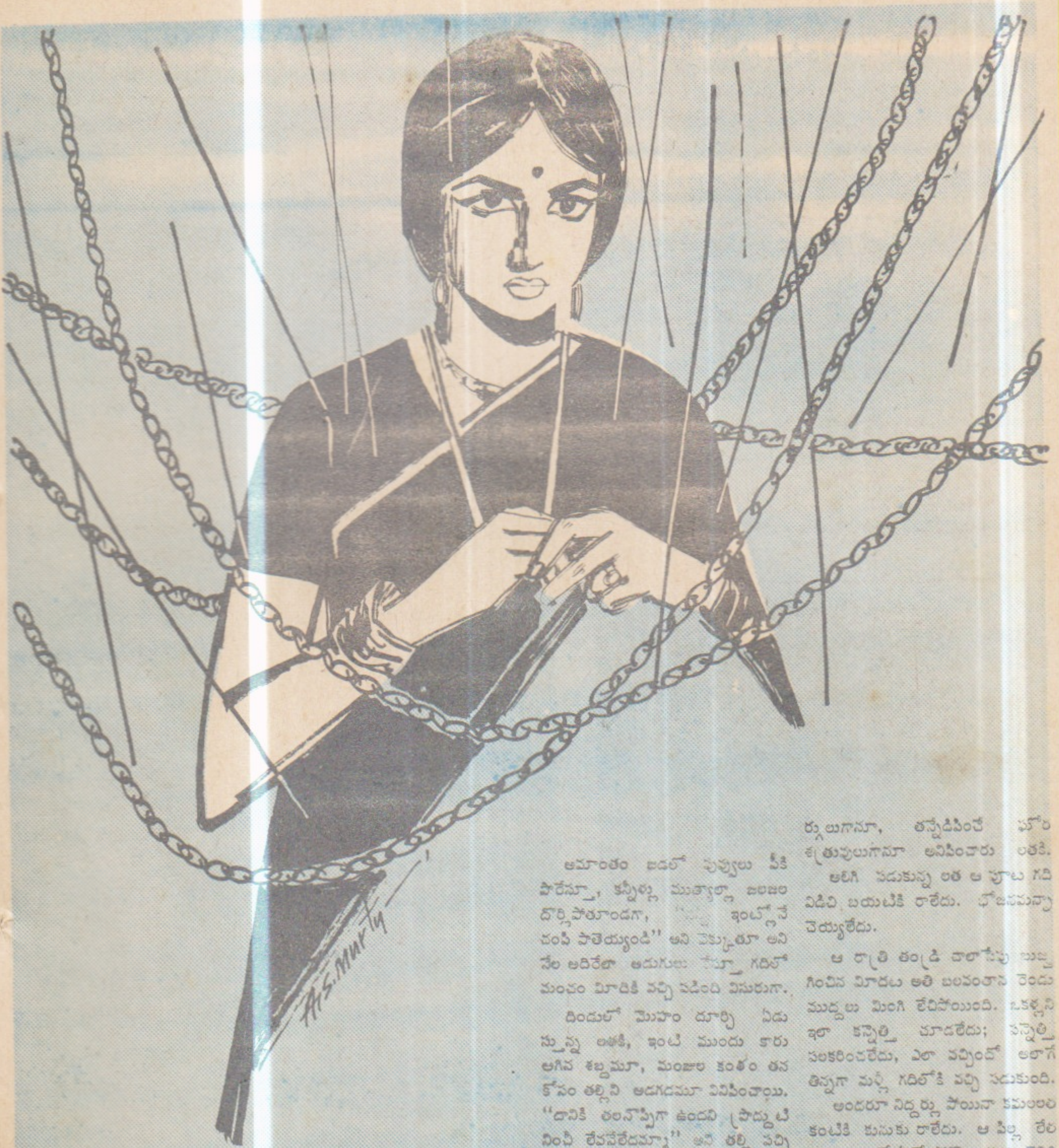

అమాంతం జడలో పువ్వులు పీకి పారేస్తూ, కన్నీళ్లు ముత్యాల్లా జలజల దొర్లిపోతూండగా, “ఈ ఇంట్లోనే చంపి పాతెయ్యండి” అని వెక్కుతూ అని నేల అదిరేలా అడుగులు కొడుతూ గదిలో మంచం మీదికి వచ్చి పడింది విసురుగా.

దిండులో మొహం దూర్చి ఏడుస్తున్న లతకి, ఇంటి ముందు కారు ఆగిన శబ్దమూ, మంజుల కంఠం తన కోసం తల్లిని అడగడమూ వినిపించాయి. “దానికి తలనొప్పిగా ఉందని ప్రొద్దుటి నించీ లేవనేలేదమ్మా” అని తల్లి వచ్చి అబద్ధాన్ని అతి నమ్మకంగా చెబుతూంది. మంజుల ఏదో సానుభూతిగా అంటూన్న మాటలూ, మరి కాసేపటిలో కారు కదిలిన చప్పుడూ వినిపించాయి లతకి.

మంజుల వచ్చాకనన్నా మెత్తబడక పోతారా అని ఎదురుచూస్తున్న **లత** ఆఖరి ఆశా ఆవిరి అయిపోయింది. **ఆ** క్షణంలో గదిఅంతా అంధకారంగానూ, ఇంట్లో వాళ్లందరూ పరమ దుర్మార్గులుగానూ, తన్నేడిపించే ఘోర శత్రువులుగానూ అనిపించారు లతకి.

అలిగి పడుకున్న లత ఆ పూట గది విడిచి బయటికి రాలేదు. భోజనమన్నా చెయ్యలేదు.

ఆ రాత్రి తండ్రి చాలాసేపు బుజ్జగించిన మీదట అతి బలవంతాన రెండు ముద్దలు మింగి లేచిపోయింది. ఒకళ్లని ఇలా కన్నెత్తి చూడలేదు; నన్నెత్తి పలకరించలేదు, ఎలా వచ్చిందో అలాగే తిన్నగా మళ్లీ గదిలోకి వచ్చి పడుకుంది.

అందరూ నిద్దర్లు పోయినా కనురెప్పల కంటికి కునుకు రాలేదు. ఆ పిల్ల లేత హృదయంలో ఏదో పోగొట్టుకున్న వెలితి ఏర్పడింది. పొడారిన కళ్లతో గోడ గడియారం చేసే టిక్ టిక్ మనే శబ్దాన్ని వింటూ ఉండిపోయింది.

బెడ్ లైట్ వెలుతురు గోడకి తగిలించిన కాలెండర్ మీద సన్నగా పడుతూంది. పంజరంలోని చిలుకకు ముక్కునగా కలకండ పలుకులు అందిస్తూందో తరుణి.

కకువృత్తి
ఫోటో — వి. రామస్వామి (పెరంబూరు)

అనాలోచితంగా అటుచూసిన లతకు— 'నాకూ ఆ చిలుకకూ భేదమేమిటి?' అనిపించింది.

'ఆ చిలుకని ఎంతో ప్రేమతో పెంచుతూంది ఆ యువతి. ఆ చిలుక ఉన్న పంజరం బహుశా బంగారపుదే అయి ఉంటుంది. మధుర ఫలాలూ, కలకండ పలుకులూ, తన నోటి నుండి ఏ కూజితం వినవడినా మురిసి మైమరిచే యజమానురాలూ ... ఇన్నుండీ ఆ చిలుక కేమి లోటు? ఉంది! అదే స్వేచ్ఛ!

వనసీమలలో ఎగురుకుంటూ, ఏ కాయో కసరో కొరుకుతూ తనకోసమే తను పాడుకోగలిగే ఆ ఆనంద మెక్కడ? రెక్కలు విప్పి అల్లార్చడానికే వీల్లేని పంజరంలో, ఒకర్ని సంతోష పెట్టి కడుపు నింపుకునే ఈ జీవిత మెక్కడ?'

లత మనసు మూలిగింది. ఈ ఇంట్లో తన విలువా అంతే.

'ఒక్కగా నొక్క ఆడపిల్ల అని అల్లారుముద్దుగా, అపురూపంగా చూస్తారు అమ్మా, నాన్నా. పల్లెత్తు మాట అనరు. ఒకర్ని అననివ్వరు. ఇక అన్నలిద్దరికీ కూడా తా వంటే ఎంతో అభిమానం. అడిగిందల్లా అమరుస్తారు. కోరిందల్లా కొనిపెడతారు. అంతే. అంతవరకే తన భోగం. మిగతా తనకు సంబంధించిన ఏ విషయంలోనూ తన ఇష్టానికి గుర్తింపు ఉండదు. గడప దాటి బయటి కదిలే స్వాతంత్ర్యం ఇవ్వరు. వారి ఆ క్షలూ, అభిప్రాయాలూ తన కేసి రుద్ధ గారే తప్ప, తనకూ ఓ వ్యక్తిత్వం ఉంటుం అనుకోరు. అడుగడుక్కీ వాళ్ళ ట్టే ఆంక్షలకూ, నిబంధనలకూ అ కు ఉండదు.'

కాలే 'చేరాలని ఎంత ఉబలాటంగా ఉన్నా, '— స్కూలు చదువు ఆడపిల్లకు చాలు' అ వారి ఉద్దేశానికే కట్టుబడక తప్పలేదు.

'ఇల్లు కదలాలంటే తండ్రిగారి సిఫార్సు ంపాదించి, తల్లిగారి అనుమతి తీస ని, అన్నగార్ల అభిమతం తెలుసుకుని వెళ్ళాలి. ఎక్కడికి వెళ్ళాలన్నా అ మ్మ, వదినో అంగరక్షకుల్లా వెంట ఉ వాలి. రోడ్డుమీద నడుస్తూంటే వెధవ తన వంక చూసినా, అది నా అ ంకరణ దోషమే అని ఆరోపిస్తుంది మ్మ. ఏ కుంకో నోరు ఊరుకోక ంవేసినా, వెకిలిగా ఓ మాట విసిరినా, న మూలాన ఇంటి మర్యాద మంట గలిసి ట్టు అంగలారుస్తారు అన్నగార్లు. ప్ప ఏమిటో ఈ పెద్దవాళ్ళ ప్రకృతి! ఇ లో వాత్సల్యం కురిపించి, అంతలో క జ్జి చేస్తారు. ఒక్కొక్కసారి తలుచ ంటే వీళ్ళ ఒలకపోసే ఆప్యాయం నా, మోసమూ కాదుగదా అని అన గానం వస్తూ ఉంటుంది. ఒకపక్క మ కారం వెదజల్లుతూనే, మరొక పక్క తనంగా శాసించే వీరివెలా, అర్థం చేసుకోవటం? కనిపించని ఈ బంధనాలు తన కేనాడో విడేది?

'ఒక అయ్య చేతిలో పెట్టేదాకా మా మాట వినమ్మా. ఆ తరవాత నీ ఇష్టం అంటుంది అమ్మ. బహుశా అప్పుడేమో?'

నిట్టూరుస్తూ నిద్ర కొరిగింది కమలలత.

* * *

"కమలలత ... కేరాఫ్ రాజారావ్." కవరు విసిరేస్తూ కేకవేశాడు పోస్టుమాన్.

'నాకు ప్రత్యేకం కవరు రాసేంత సన్నిహితు లెవరబ్బా!' అనుకుంటూ క్రింద పడిన కవరు చేతిలోకి తీసుకుంది కమలలత.

లత ఇప్పుడు పదహారేళ్ళ బాలకుమారి కాదు, పాతికేళ్ళ నవయౌవనవతి. బాధ్యత గల ఇల్లాలు. మూడేళ్ళ బాబ్జీకి తల్లి.

కవరు చింపి చదవబోతూ అనుమానపు చూపులతో తననే పరిశీలిస్తున్న తోడికోడల్ని చూసి,చిరాగ్గా అక్కడినుంచి తన గదిలోకి వెళ్ళిపోయింది లత.

దక్షిణంవేపు కిటికీ తలుపులు తియ్యగానే రివ్వుమంటూ దూసుకొచ్చిన చల్లని గాలి పనిలో అలిసిన ఆమె శరీరాన్ని సేద దీర్చింది.

కిటికీకి చేరువగా మోడా లాక్కొని కవరులోని కాగితాన్ని విప్పింది లత. రోజ్ కలర్ కాగితం మీద ఆకుపచ్చటి అక్షరాలు గులాబీ రేకుల మీద పచ్చలు పరిచినట్టుగా ఉన్నాయి. క్రింద సంతకం చూసింది లత. ఓహ్ ... వాసవి! తన క్లాస్‌మేట్ వాసవి! ఒక్కసారిగా తన స్కూలు జీవితం గుర్తుకొచ్చి ఉల్లాసపూరితమయింది మనసు.

ఆసక్తిగా చదవటం మొదలెట్టింది.

"మై డియర్ లతా!

నేను వాసవిని. గుర్తున్నాను కదూ? నీ పెళ్ళికి వచ్చినప్పుడు నీ కాపురం చూడ్డానికి కూడా వస్తానని వాగ్దానం చేశాను — అవునా? వచ్చేస్తున్నాము — కాచుకో. నేను ఒక్కదాన్నే కాదు సుమా? మన స్నేహబృందం — అరుణా, రమణితో సహా వచ్చేస్తున్నాం.ఆహ్వానించడానికి రెడీగాఉండేం? సెలవులకు మొన్ననే అందరం ఇళ్ళకు చేరాం. నిన్ను కూడా మాతో కలుపుకోవాలనే సత్సంకల్పంతో ఎత్తిపోతలకు పిక్‌నిక్ ప్రోగ్రామ్ వేశాం. మేము ఉండే నాలుగు రోజులూ నిన్ను మీ శ్రీవారికి కూడా కనబడనివ్వం... బహుపరాక్ ... జాగ్రత్తపడు!

—నీ వాసవి."

మనసారా నవ్వుకున్నది లత. ఎమ్. ఎ. చదువుతున్నా వాసవి చిలిపితనం ఇంకా తగ్గలేదన్న మాట.

వాసవీ, అరుణా, రమణీ తనూ ఒకే వీథిలో ఉంటూ, ఒకే హైస్కూలులో చదువుకున్న స్నేహితులు. తమ వాలుగేళ్ల క్రితమే గృహస్థాశ్రమం స్వీకరించి పక్కా గృహిణయిపోయింది. వాళ్లు ఇంకా చదువులు కొనసాగిస్తూ విద్యార్థి దశలోనే ఉన్నారు. వాసవి వారణాసిలో ఎమ్. ఎ. వెలిగిస్తూంది. అరుణ విశాఖలో ఎమ్. బి. చదువుతూంది. రమణి నెల్లూరులో బి. ఇడి. ట్రెయినింగవుతూంది.

వీళ్లందరినీ ఆఖరిసారిగా తన పెళ్లిలో చూసిందంతే. తలా ఒక ఊళ్లోనూ ఉండటం వల్ల తను పుట్టింటికి వెళ్లినప్పుడన్నా వాళ్లు తనకు తటస్థపడే అవకాశం కలిగేది కాదు తల్లి ద్వారా వాసవి సమాచారం మాత్రం తెలుసుకుంటూ ఉంటుంది.

"అమ్మాయ్, లతా! పనివేళప్పుడు గదిలో తలుపులు బిగించుకు కూర్చుంటే ఎలాగమ్మా?" అంటూ అత్తగారు పిలుస్తూ కేకపెట్టేసరికి ఆలోచనలు తెంపేసి, ఉత్తరం దిండుకింద భద్రంగా దాచి బయటికొచ్చింది లత.

యాంత్రికంగా పనులు చక్కబడుతున్నా మనసు మాత్రం రాబోయే స్నేహితురాండ్ర చుట్టూ పరిభ్రమిస్తూంది.

కబుర్లపోగు వాసవి ఛలోక్తులూ కొంటెతనపు అరుణ చిలిపి కవ్వింపులూ సంగీతలహరి రమణి మృదుల గాన మాధురీ ఆమె తలపులలో మెదులుతూంటే, గుండెలో సంతోష తరంగాలు ఉవ్వెత్తున లేచి పడుతున్నాయి.

మధ్య మధ్య మాటుమాటుగా అత్తగారి అదిలింపులూ, సన్నసన్నగా తోడికోడలి వెటకారపు విసుర్లూ కమలలతను ఆ స్వప్నలోకాల్లోంచి ఈ కలికాలపు ఎల్లలలోకి గిరవాటేస్తూనే ఉన్నాయి.

కాని ఈవేళ ఆ అదిలింపులను లక్ష్యపెట్టే స్థితిలోగానీ, ఆ విసుర్లకు మరుగ్గా జవాబిచ్చే మతిలో గాని లేదు లత.

ప్రాణస్నేహితురాండ్ర ఆగమనం ఓ నాలుగు రోజుల పాటు తాత్కాలికంగానయినా ఈ గానుగెద్దు జీవితం నుంచి విముక్తి, ఎత్తిపోతల పిక్‌నిక్‌లో మిత్రురాండ్ర సమక్షాన చవిచూడబోయే మధుర క్షణాలూ — ఇవే ఆమె ఆలోచనల నిండా ముసురుకుని ఆ పందడిలో రోజులా అత్తగారి అరడీ, తోడికోడలి ఎత్తిపొడుపులూ వంటి తుచ్ఛ విషయాలకు అంతగా ప్రాధాన్య మివ్వటం లేదు.

లత గాలిలో తేలిపోతున్నట్టు సంచరించటం తోడికోడలు సీత గమనిస్తూ ఉంది. ఉత్తర మొచ్చిన దగ్గిరనుంచీ ఆ మైమరపుని కూడా పసిగట్టింది.

"నీకు కొత్త నగేదయినా చేయిస్తున్నానని మీ అమ్మగానీ ఉత్తరం రాసిందేమిటే?" అనడిగింది సీత, కూపీ లాగుతూ.

నగలూ బట్టల్నీ మించి ఆడదానికి ఒళ్లు మరిచే ఆనందాన్ని ఇవ్వగలిగే సందర్భాలు ఉండవని ఆమెగారి నిశ్చితాభిప్రాయం.

మెత్తగా నవ్వింది లత. మరొకప్పుడయితే వాసలు చిట్లించి తోడికోడలు ముఖం మాడేలా పెళుసుగా జవాబిచ్చేదే కానీ, ఇప్పుడు లతకి లోకం పచ్చగా కళకళ్లాడుతూ కనబడుతూంది. ఎవ్వరినీ నొప్పించా లనిపించటం లేదు.

"ఊహుఁ నా ఫ్రెండు రాసిందిలే" సౌమ్యంగా చెప్పింది లత.

'ఫ్రెండా? అయితే ఇంతలా తబ్బిబ్బయి పోవడ మెందుకూ?' సీత ఆశ్చర్యపడింది.

"ఏమని రాసిందేం?" కుతూహలంగా మళ్లీ ప్రశ్నించింది సీత, ఈసారయినా తన అనుమానానికి ఆస్కారం దొరక్కపోతుందా అని.

"నా స్నేహితులు ముగ్గురూ కలిసి నాగార్జునసాగర్ చూడ్డానికి వస్తున్నారట. వస్తూ మన ఇంట్లో దిగుతారు."

తానుకూడా వారితోపాటు వెళ్లే సంగతి చెప్పాలని మన స్సెంతగానో పరవళ్లు తొక్కింది. అయినా బలవంతాన బుద్ధిపూర్వకంగా ఆ పొంగు అణుచుకున్నది లత — తోడికోడలు గుణం ఈర్ష్యకి పుట్టిల్లు ముందు జాగ్రత్త అవసరం అనుకుంటూ.

కూరలో తాలింపు వేస్తూ కోడలి ఆఖరి మాటలే విన్నది అత్తగారు. "ఎవరూ వస్తున్నా రంటున్నావ్?" అని ఆరాతీసింది.

'రెడ్డొచ్చె మొదలాడు...' అయినా విసుగనపించ లేదు లతకి. వాసవి ఉత్తరం, ఎత్తిపోతల పిక్‌నిక్, తమ ఇంట్లో మకాం — అన్నీ విడమరిచి ఓపిగ్గా చెప్పింది.

"ఉహూఁ అంతేకద సంబరం ... ఈ మాచర్ల వచ్చిన దగ్గిరిమంచీ వచ్చిపోయే వాళ్ల సంత ఎక్కువయిపోయిందమ్మా మరీనూ!" అత్తగారు సన్నసన్నగా సణుక్కున్నా ఆ మాటలు కమలలత చెవిలో దూరనే దూరాయి.

కేరింతలు కొడుతూన్న అంతర్యానికి ఎదురుదెబ్బ తగిలింది; తుళ్లింతలు పెడుతూ ప్రవహిస్తూన్న ఉత్సాహపు ఉరవడి సగం సన్నగిల్లింది.

"మనవాళ్లవునో కాదో?" అవకాశం చూసుకుని అత్తగారి పూర్వకాలపు చాదస్తం ఆనరాగా నిప్పు రాజెయ్యాలని చూస్తూంది తోటికోడలు.

"మనవాళ్లే" అన్నది లత పొడిగా, రగులుకొంటూన్న ఆగ్రహాన్ని అదిమి పడుతూ.

"ఎవరయితేమాత్రం తప్పేదేముందీ? వండి వార్చేదాన్ని ఉన్నాగా!" అత్తగారి సాధింపులు వినబడనంత దూరానికి పారిపోవా లనిపించింది కమలలతకి.

రాత్రి వాసవి రాసిన ఉత్తరం భర్తకి చూపించింది, చెదిరిపోతున్న ఆశను కూడదీసుకుంటూ.

ఉన్నత విద్యాభ్యాసం చేస్తున్న ఆ యువతుల పట్ల రాజారావు ఆసక్తి కనబరిచాడు. వాడిపోతున్న లత చెమ్మ తగిలినట్లు జీవం పుంజుకుంది.

తమ చిన్ననాటి ముచ్చట్లూ, ఆటపాటలూ, ఆ రోజుల్లో ఊరూ వాడూ ఏకమయ్యేలా చేసిన అల్లరీ వర్ణించి వర్ణించి చెప్పింది భర్తకు.

ఆఖర్ని మరికొంచెం తాయిలం పెట్టమని తల్లిని బెల్లించే చిన్న కుర్రాడిలా, "ఏమండీ, మరయితే నేనూ వెడతానండీ వాళ్లతో" అంటూ చల్లచల్లగా తన కోరికను బయట పెట్టింది శ్రీవారి ముందు.

బాల్యక్రీడల నెమరువేతలో పరవశ్యం చెందుతున్న భార్యను నిరుత్సాహ పరచడం ఇష్టంలేక, ఇంతసేపూ తన సహనానికి పరీక్ష పెట్టి, 'ఆహాఁ', 'అలాగా!' అంటూ ప్రోత్సాహ మిస్తున్న రాజారావు హఠాత్తుగా మూడ్ మార్చేసి మునావంగా అయిపోయాడు.

సన్మానంచేసి పూలదండలు వేసి, ఘనంగా సత్కరించిన ప్రజల ముందు 'మీ సేవే మా లక్ష్యం' అంటూ ఘంటాపథంగా నొక్కి వక్కాణించి, తీరా జేసి ఆ ప్రజలే వినయంగా విజ్ఞాపన పత్రాన్ని సమర్పించి తమ కష్టాలను విన్నవించుకునే వేళకు, ప్లేటు ఫిరాయించి 'సార్కలాం' అంటూ అతి చమత్కా

తిరుపతిలో ఇటీవల వెటిరినరీ కాలేజీలో డాక్టర్ మహేందర్, శ్రీ చంద్రశేఖర్‌లు ఉత్తరాది హిందూస్తానీ సంగీత కచేరీ చేసి మన్ననలను అందుకొన్నారు.

రంగా కప్పదాటు వేసే మంత్రిపుంగ వుడులా "చూద్దాం" అన్నాడు రాజారావు నిర్లక్ష్యంగా.

కాని భర్త ప్రసన్నంగా ఉండటాన్ని బట్టి సగం అంగీకారం కుదిరిపోయినట్టే లెఖ్ఖ గట్టేసుకున్నది లత. అప్పుడే నాగార్జునసాగర్ బస్సెక్కినట్టు సంతృప్తి పడింది. సుందరతరమైన ఎత్తిపోతల జలపాత దృశ్యాన్ని, తనవితీరా కలలు గంటూ నిశ్చింతగా నిద్రపోయింది.

* * *

ఊరిస్తూన్న ముహూర్తం దగ్గర పడింది. కళ్ళు నులుముకుంటూ సూర్య భగవానుడు పైకి లేచే ఉదయపు వేళ, కలకలమంటూ ఎగిరివచ్చే పక్షుల గుంపుల్లా కిలకిల్లాడుతూ కమలలతను చుట్టేసి ఉక్కిరిబిక్కిరి చేశారు స్నేహబృందం. వల్లమాలిన ఆనందంతో పులకించి పోయింది లత.

వాసవి బాబ్డ్ హెయిర్ కేసీ, అరుణ షర్ట్ కమీజు కేసీ అవహేళన మిళితం చేసి వింతగా చూస్తూంది సీత.

'ఈవిడ కంతా విచిత్రమే కానీ, మనం పాత రాతియుగపు మోడల్లో ఉన్నామని అందరూ అలాగే ఉంటారా? కూపం లాంటి ఈ కొంప వదిలి బయటి ప్రపంచంలోకి అడుగు పెట్టినప్పుడల్లా కదిలే కాలంతోపాటు మారేముస్తాబులూ, అలంకారాలూ, ఎన్నెన్నో రకాల ఫేషన్లూ చూస్తూనే ఉన్నామయ్యే. అయినా ప్రతి మాటూ ఈవి అప్పుడే చూస్తున్నట్టూ, వాళ్ళేదో క ని పని చేస్తున్నట్టూ ఆబ్బురపడిపో దెందుకో?' అను కుంది లత, డికోడలి వైపు వెగటుగా చూస్తూ.

కానీ అదే సమయంలో స్లీవ్‌లెస్ బ్లౌజ్ వేసు న్న రమణి జబ్బల్ని భర్త పరీక్షగా చూ న్నాడన్న వైనంమాత్రం కనిపెట్టలేకపో ంది లత.

• • •

ఆనందాన్ని అనుభవంలోకి తెచ్చు కోవా లంటే డదాని కెన్ని ఆటంకాలు! ఎన్ని అవరోధ !

'స్నేహితు వస్తారు, వచ్చేస్తారు' అని నాలుగు జాలబట్టే ఇరవై నాలుగు గంటలూ ఉబ ంతో ఉవ్విళ్లూరిందా? తీరా వాళ్ళు గ లో కాలు పెట్టినప్పటి నించీ కమలల అవస్థ ప్రారంభం.

చెలికత్తెలే —"లతా ...లతా!" అంటూ తల్లి ంగు వదలని ఎడపిల్లల్లా క్షణం ఆమె కనుమరుగు కానివ్వక పట్టుకు పాక డుతున్నారు.

అత్తగారు రికాళ్ళు పోట్లుగా ఉన్నా యంటూ ఇ అస్తో అంటూంది. ఆ కాళ్ళ నొప్పు చ్చినప్పుడల్లా అందర్నీ దుంపదెంచుతు దావిడ. వంటతోపాటు ఆవిడ కాళ్ళకి ఉప్పుకాపు పెట్టడం, తైలం మర్ద చెయ్యడం — ఈ పనులుకూడా పాలే పడ్డాయి.

అటు ప వెనక పని పురమా యిస్తూ తన టూ భార్యని ప్రదక్షి ణాలు చేయించుకోవడం రాజారావుకి అలవాటు. పిడుగులు పడ్డా ఆ రోజువారీ కార్యక్రమం అలా కొనసాగవలసిందే.

వీటన్నిటికీ తోడు బాబ్జిగాడి రాగా లాపన నేపథ్య సంగీతంలా ఉండనే ఉంది.

ఇలా నాలుగు పక్కలా సమర్థించు కుంటూ లత ఒక్కటే నలిగిపోతున్నా, తోడికోడలు ఆమెకు రవంతయినా పనిలో సాయం రావటం లేదు. తనకు పట్ట నట్టే తిరుగుతూంది కావాలని. అవసరం తనదయ్యె. తగవుపడ్డానికిది సమయమూ కాదు. లతకు తప్పలేదు.

ఇంత హైరానా పడుతున్నా, కించి త్తయినా అలసట అనిపించలేదు లతకి. రోజూ అందరి మీదా చిటపటలాడా లనిపించటంలేదు. అత్తగారినీ, తోడికోడల్నీ లోలోపలే శాపనార్థాలతో తూర్పార పట్టలేదు; కాళ్ళ కడ్డొచ్చే బాబ్జిని చీవా ట్లతో దీవించలేదు. 'నా బతుకంతా ఈ కిరీతో తెల్లవార వలసిందే కాబోలు' నని స్పృహ పడలేదు. ఈ శ్రమని మరిపించే ఆనందం రేపు కలగబోతూం దన్న పేరాశే ఆమె చికాకునంతా మటు మాయం చేస్తూంది. తెల్లవారితే సాగర్ ప్రయాణం —

ఆ రాత్రి భర్త నోటికి పక్కపలుకు అందిస్తూ ఆ ప్రస్తావనే ఎత్తుకున్నది లత "వాసవీ వాళ్ళూ రేపు ఫస్టుబస్‌లోనే సాగర్‌కు వెడదామంటున్నారు. మరినేనూ సర్దుకోనా బట్టలు?" అంటూ.

"నువ్వెందుకూ?" ఆ ప్రపోజల్ దే వింటున్నట్టు మొహం పెట్టాడు రావు.

త గుండెల్లో రైళ్ళు పరుగెట్టాయి. వాసవి ఉత్తరం వచ్చిం దగ్గరినుంచి రోజూ ఒకమాటు భర్తని ఈ విష యమై వంగిస్తూనే ఉన్నది. అతనూ గోడమీద పిల్లి వాటంగా తటస్థవైఖరి అవలంబించి, "చూదాంలేమ్మని" అంటూనే ఉన్నాడు. ఆ అర్ధాంగీకారం భరోసాతోనే తన ప్రయాణానికి ఢోకాలేదని నమ్మిం ఇప్పటివరకూ. తీరా జేపి ఏమీ ఎరగ నట్టు ఈ అభినయ మేమిటి?

"ఎందుకేమిటి? ముందే చెప్పానుగా. నాలుగు రోజులు నాతోపాటు సరదాగా కాలక్షేపం చెయ్యాలని వాళ్ళ ఆరాటం. నాకూ వెళ్ళాలనే ఉంది. ఏమంటారు?" అర్థింపుగా అడిగింది. ఆమెకు లోలోపల సన్నగా సంశయం బయలుదేరింది, తన కోరిక డేరేటట్టు లేదని.

రా రావు భార్య ఘోష వినిపించుకో దలచలేదు. అలాగని మాటిగా తన అయిష్టాన్ని వెల్లడించాలనీ లేదు. అందుచేత ఏమేమి అభ్యంతరాలు చెప్పితే సకారణాలుగా అతుకుతాయో, ఏయే అవాంతరాలు సృష్టించి ఇప్పటి ముప్పు తప్పించుకోవచ్చో — అన్నీ ముమ్మందుగానే ఆలోచించి ఆర్డర్‌లో ఉంచుకున్నాడు.

"అమ్మ లేవటం లేదు—చూస్తు న్నావుగా? పనంతా నీ నెత్తిన వదేసి నువ్వు షికార్లు పోతే బాగుం టుందీ?" అంటూ టి పుల్ల విసిరాడు రాజారావు.

చటుక్కున జవాబు చెప్పింది లత. "ఎందుకు బాగోదూ? తను పుట్టింటికి వెళ్ళినప్పుడల్లా నే నొక్కత్తినీ చేసు కోవడంలా? అయినా మీ అమ్మగారి కాళ్ళ నొప్పులు ఒకటి రెండు రోజుల కంటే ఎక్కువ ఉండవు. రేపటిమంచీ మామూలుగా లేచి తిరగనే తిరుగుతా రావిడ. కాదూ కూడదంటే రేపు మీ అమ్మగారికి సులువుగా ఉంటే చూసి మరీ ఎల్లుండి వెడతాము... సరేనా?" ఎలాగయినా భర్తచేత ఊఁ అనిపించాలని లత తపన.

రాజారావు వదిలిన తొలిబాణం వ్యర్థ మయింది. "అదొక్కటే కారణంకాదోయ్. రేపటినుంచీ మా ఆఫీసులో ఇన్‌స్పెక్షన్ మొదలు. ఎనిమిదయ్యేసరికల్లా ఆఫీ సులో హాజరేయించుకోవాలి. నువ్వు లేక పోతే నాకంత 'ఎర్లీ'గా అమర్చేవారెవరు, చెప్పు? అది సరేనా ... మా రాజు కూడా ఈ వారంలోనే వస్తానని ఉత్తరం రాశాడు. సమయానికి నువ్వు లేకపోతే నొచ్చుకోడూ? అన్నట్టు లతా! నువ్వో క్కటి మరిచేపోయావు ... బాబ్జీ బొమ్మ కావాలని మా అమ్మకోసం మారాం చేస్తేనో?" బట్టేపట్టిన పాతంలాగా నట్లు లేకుండా పొదిలో దాచిన శరాలన్నీ పరంపరగా ప్రయోగించాడు రాజారావు.

లత భర్త కళ్ళలోకి తీక్షణంగా చూసింది. అతను చెప్పే ఈ కల్లబొల్లి కారణాలన్నీ తనని ఆపటానికి పన్నిన కుయుక్తులని గ్రహించుకున్నది.

'తన అసమ్మతికి రంగులు పూసి తనని మభ్యపెట్టాలని చూస్తున్నాడు భర్త.' కోపంతో మొహం ఎర్రబడింది లతకి.

"రాజు రాసిన ఉత్తరం నేనూ చదివాను. తను వచ్చే వివరాలేవీ రాయలే దతను. మీ బాస్ సెలవు పెట్టినందు వల్ల ఇన్‌స్పెక్షన్ వచ్చే నెలకు వాయిదా వేశారని వారం కిందటే నాతో చెప్పారు. ఇంతలోనే ఈ తారుమారేమిటీ? ఇక— బొమ్మని వదలనంత చేరిక బాబ్జీకి లేదని మీకు తెలుసు. ఎందుకండీ ఇన్ని కుంటి సాకులు చెబుతారు — 'నా కిష్టం లేదు' అని ఒక్క ముక్క

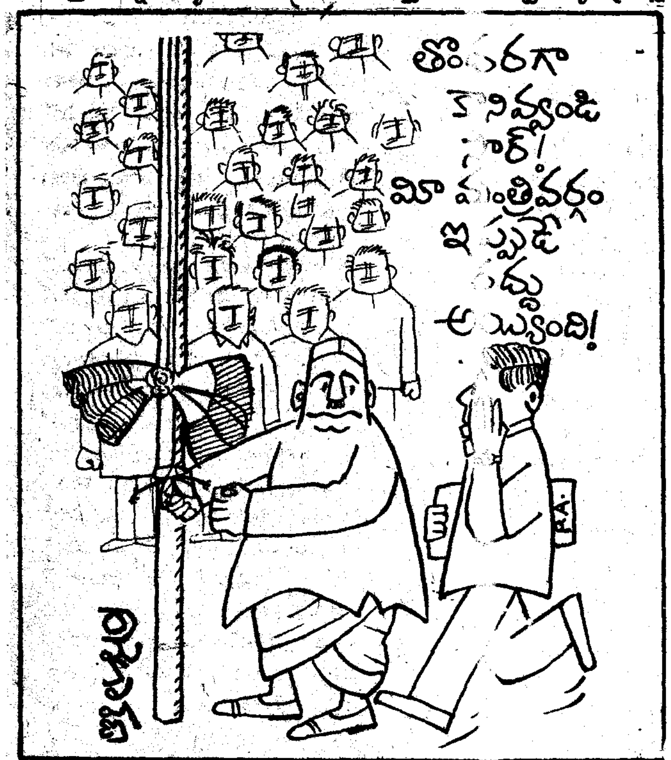

"ముఖం మీద అనెయ్యక?" అన్నది రోషంగా.

దాచేసిన వర్ణ పొమ్ముతో పట్టుబడ్డ షావుకారు నవ్వే కృత్రిమపు నవ్వులాంటి మందహాస మొకటి చిందించాడు రాజారావు. ఆ చిరునవ్వు వెనకాల భార్యను ఏ మార్చలేకపోయాననే అన్న చిన్నతనం ఉంది; చింత ఉంది.

తను చెప్పిన ప్రతి అబద్ధాన్నీ లత ఇలా ఖండించుకొంటూ వస్తూ తనను నిలవెయ్యటంతో రాజారావు కిక తెర తొలగించుకొని విశ్వరూపంతో బయట పడక తప్పలేదు.

"ఏమేమోయ్! నా ఫ్రెండ్సు చాలా మంది డాన్సులో పార్టు చేస్తున్నారు. వాళ్ళ గానీ చెప్పు ఈ కాలేజీ పిల్లల నెటు చూస్తే ఖాతరున్నా ఉందీ?" ధాటీగా చెబుతూనే కొంచెం ముడిగిపోయే పోజ పెట్టాడు రాజారావు.

లత కోపం చుక్కాని నంటింది. అసలు సంగతి చెప్పకుండా ఏమిటీ తాత్సారం!

"ఏమి టవుతుందేం?" నిగ్గదీసింది, భర్తను చురచురా చూస్తూ.

లత యీకుడు చూసి రాజారావుకీ పౌరుష మొచ్చింది. 'తను మగవాడు. పైగా, ఆమెకు మొగుడు కూడానూ. చెప్పినట్టు పడి ఉండమనే అధికారం ఉన్నవాడుగాని, ఏమిటని అడిగే హక్కు ఆమె కేముందేం?'

"వాళ్ళ కేమీ కాదు. నాకే పరువు గల్లంతవుతుందేమోనని జడుపు. బజారు వెలుగులా వేషాలేసుకుని, ఆ కొండలమ్మలా కోనలమ్మలా వీళ్ళతో పోటీగా నువ్వు తైతక్కలాడ్డం మా వాళ్ళ కంట బడిందంటే రేపు అందరి ముందరా నేను తల వంచుకోవాలి." రాజారావు కంఠంలో తిరస్కారం ధ్వనించింది.

లత మొహం జేవురించింది. కొంచెం ఆధునాతనంగా అలంకరించుకున్నంత మాత్రాన అంత నిందని ఆపాదించటం ఎంత అన్యాయం!

"వాళ్ళదగ్గర ఆ లక్షణాలేమి చూశారు మీరు?" ఆవేశంతో రెట్టించి అడిగింది లత.

"అతి నాగరికత పేరిట మగవాళ్ళను రెచ్చగొట్టే ఆ ముస్తాబుల ఏ లక్షణం సభ్యత చాటున అదా—మగా తేలకుండా రాముకు పూనుకు తిరిగే వారిని ఏ లక్షణం? ఇవన్నీ అయినింటి ఆడపడుచుల లక్షణాలే కాబోలు!" భార్య వంక వ్యంగ్యంగా చూస్తూ అన్నాడు రాజారావు.

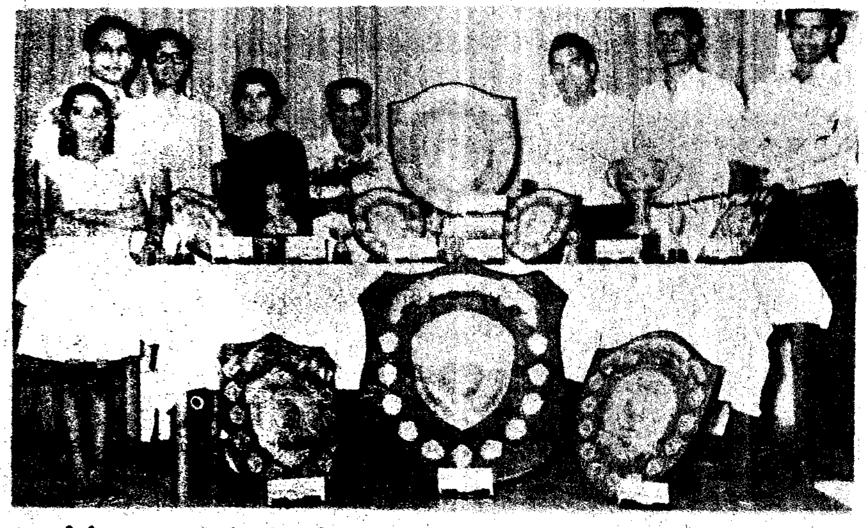

ఇటీవల విజయనగరంలో జరిగిన డాక్టర్ రాజారావు స్మారక నాటక కళా పరిషత్తులోను, పార్వతీపురం పట్టణ నాటక కళా పరిషత్తులోను 'స్వర్గసోపానం', 'మాట తప్పకు' నాటక ప్రదర్శనలిచ్చి పది ఉత్తమ బహుమతులను గెలుచుకున్న జమ్‌షెడ్‌పూర్ 'చలన సమితి' బృందం. రచన, దర్శకత్వం శ్రీ ఆర్. వి. చలం

ఖ్రమ్మాపడిపోయింది లత. 'ప్రొద్దుటి నించీ వాసవితో సరదాగా చదరంగమాడిన మనిషియన. చిల్లో బొల్లో మంటూ వాళ్ళతో కలిసి కట్టుగా మసలుతూ మాటాడిన మనిషియన. మొహ మెదురుగా వారి చదువునీ, సంస్కారాన్నీ మెచ్చుకుని, వారి పరోక్షంలో ఇంత చులకనగా, ఇంత అసభ్యంగా మాట్లాడుతారని ఊహించడానికే అసాధ్యంగా ఉంది. ఒకే వ్యక్తిలో ఇన్ని విభిన్న స్వరూపాలు ఉంటాయా?' మొదటిసారిగా ఆమె హృదయానికి భర్త ఆప్తుడుగాకాక పరాయివాడుగా అనిపించచ్చో.

భార్య చూపులో పొకుతూన్న ఏహ్య తను చూశాక ఒళ్ళు తెలిసింది రాజారావుకి. నోరు జారినందుకు నాలిక కరుచుకున్నాడు. వెంటనే చల్లబడిపోయాడు. అనునయంగా లత చేతిని తన చేతిలోకి తీసుకుని మెత్తగా నొక్కాడు.

"అదికాదు, లతా! వాళ్ళు పెళ్ళికాని కన్యలు; పైగా పెద్ద పెద్ద చదువులు చదువుకుంటున్నారు. వాళ్ళేం చేసినా చెల్లిపోతుంది. పాళ్ళు గంతులేసినా, చిందులేసినా అందంగానే ఉంటుంది. ముచ్చటగానే ఉంటుంది. కానీ నువ్వు గృహిణివి. ఒక నియమంలో, ఒక హద్దులో ఉండవలసినదానివి. నిన్ను చూడగానే ఎదుటి వారి మనసులో తేలికభావం కాక గౌరవం కలగాలని నా ఆకాంక్ష. ఒక వంశానికి వచ్చే కీర్తయినా, మచ్చఅయినా ఆ ఇంటి ఇల్లాలి ప్రవర్తనలోనే ముడి పడి ఉంటుంది. మన కుటుంబ మర్యాద నిలబెట్టే బాధ్యత నీది కాదా? మంచి చెడ్డ లాలోచించకుండా నువ్వింకా పసి పిల్లలా ప్రవర్తిస్తానంటే నే నేమనేది చెప్పు?" లాలనగా అని, "నే చెప్ప వలసింది చెప్పాను. ఇక నీ ఇష్టం" అంటూ, ఇంకా సాగదీస్తే బెట్టు సడలి పోతుందని అటు తిరిగి పడుకున్నాడు రాజారావు.

అంతా పట్టేది. ఇక తన ఇష్టాయిష్టాల ప్రసక్తి లేనేలేదు. "నీ ఇష్టం" అన్న ఆ ఒక్క ముక్కలోనే—"వెళ్లేవు సుమా ... ప్రమాదం!" అన్న బెదిరింపూ, "వెళ్లవద్దు!" అన్న శాసనమూ కూడా ఇమిడి ఉన్నాయని తనకు తెలుసు.

భర్త దేనికి భయపడుతున్నాడో కూడా అవగత మవుతూంది. పురుషులతో సమానంగా చదువుకుంటూ అన్నింటా ముందంజ వేస్తున్న మహిళలు తన స్నేహితురాళ్ళు. వారి స్వేచ్ఛావాదం ఒంటబడితే తను గీచిన గిరి మీరిపోతానన్న వెరువూ, భయం ఇన్ని రకాలుగా పలికిస్తున్నాయి ఆయన చేత.

బాల్యాన్ని దాటి యౌవనంలోకి తొంగి చూస్తున్న తొలి దినాల్లో తలిదండ్రుల కట్టుబాట్లు బందిఖానా లాంటివని అనిపించేది. వివాహమనేది తన స్వతంత్ర జీవనానికి తొలి సోపానమని భావించి అమాయికంగా దానికై తహతహ లాడింది ఒకనాడు.

కానీ పెళ్ళంటే తాత్కాలిక కారాగార వాసం నించి శాశ్వతమైన ఖైదుకి మార్పుడని ఇప్పుడు తెలుసుకొంటూంది. వెర్రిగా నవ్వుకుంటూ లైటు ఆర్పి బొబ్జీ పక్కన ఒత్తిగిలింది లత. గదిలో వెలుతురు కరువయినట్టే లత మనసులో శాంతి మృగ్యమయింది.

'మెదడనేది చిన్నదే అయినా దాని ఊహల పరిధి సువిశాలం, సునిశితం అయినట్టే, తన శరీరాన్ని కట్టడిలో పెట్టి ఈ చిన్న ఇంటికే అంకితం చేయించగలరు. కానీ దూరదూరాలకు పరుగులు తీసే తన మనస్సు నే శృంఖలాలతో బంధించగలరు?

'అందని ఆనందాలకు అర్రులుచాచే తన కోరికల వేడిమిపైన నిషేధాలనే నీళ్ళు చల్లగలిగారు కానీ, ఒత్తిడిలో పెట్టిన కొద్దీ రాటుదేరి విశృంఖలత్వం వైపే మొగ్గు చూపించే తన తలపులను ఏ విధంగా అదుపులో పెట్టగలరు?' లత ఆలోచనలు మరో మలుపు తిరిగాయి. 'ఇటువంటి లక్ష్మణ పరదాలను తేలిగ్గా త్యాగం చేసెయ్యవచ్చు. వెలుతురనేది చూడకుండా నాలుగు గోడల మధ్యా పది జన్మలపాటు అంధకారంలోనే గడిపెయ్యవచ్చు. కానీ, ఇంత సంకుచితుడూ, కుసంస్కారీ అయిన మగవాడు తన వాడు కావడం భరించరానిది. అది దానికి తిరుగులేని శాపం లాంటిది.' లత కడుపులోని ఆవేదన కళ్ళలోకి చేరుకున్నది. అక్కడా నిలవలేక కన్నీళ్ల

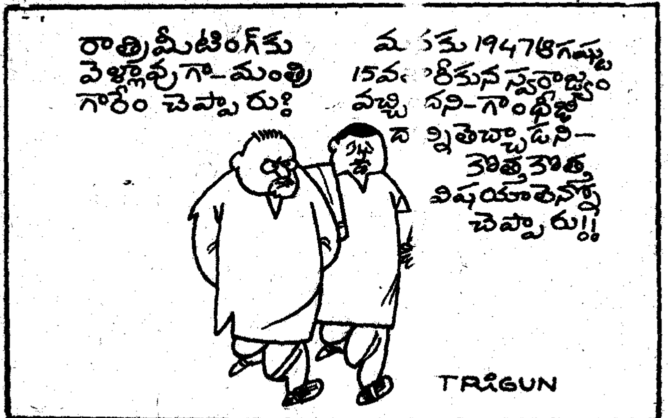

రూపంలో బుగ్గల మీదుగా కిందికి దిగ జారిపోయింది.

ఆడదాని దౌర్బల్యం మరొకటి ఉంది. భర్త ఎంత నికృష్టుడయినా ఉన్నది ఉన్నట్టు బయటి వారికి తెలియనివ్వదు. పరాయివారు తన భర్త నేలబారు భావాలు గల వ్యక్తిగా భావించటం, భార్యగా ఆడది భరించలేదు; సహించ లేదు. అది తనకే నామర్దా మరి.

అందుచేత అర్హత లేకపోయినా అత గాణ్ణి ఆకాశాని కెత్తుతుంది. అతనికి లేని సుగుణాన్ని అంటగట్టి 'అంతటి వాడూ—ఇంతటివాడూ' అని పొగుడు తుంది. విన్నవాళ్లు 'అబ్బో' అని ఆమె అదృష్టానికి అసూయపడాలని కోరుకుం టుంది.

'రేపు వాసవీ వాళ్లకు భర్తని కించ పరచని కారణం ఏమి చెప్పాలా?' అని ఆలోచిస్తూ బాబ్జీ పక్కన పడుకున్న లత మనస్సంతా తీవ్రమయిన అశాంతితో నిండిపోయింది.

నిద్రలో మసిలే బాబ్జీని గుండెల కద్దుకుని, 'బాబ్జీ, నువ్వు ... నువ్వయినా ఈ అమ్మని అర్థం చేసుకుని సుఖ పెట్టరా, నాన్నా" అనుకుంది భారంగా.

* * *

కాలగర్భంలో చాలా సంవత్సరాలు కలిసిపోయాయి. ప్రభాత సమయంలో విడుతున్న పసిడి మొగ్గ పొద్దు వాటారే కొద్దీ వడిలి వాడే విధంగానే చిగురు టాకు వంటి కమలలత వృద్ధాప్యంలో అడుగుపెట్టి పండుటాకయింది. నాథుడు లేని అనాథ అయిన గుర్తుగా నెత్తిమీదికి మునుగు వచ్చి చేరింది.

ప్రతి చిన్న విశేషానికీ స్పందించిపోయే ముగ్ధత్వమూ, కనబడ్డ ఆనందాన్నల్లా ఆస్వాదించాలనే చాపల్యమూ అంతరిం చాయి.

జీవితంలో అడుగడుగునా ఎదురయిన బాధలనీ, నైరాశ్యాన్నీ ధైర్యంగా ఎది రించే సాహసమూ, ఆ తరవాత రాబోయే పరిణామా[illegible] తట్టుకోగలిగే స్థైర్యమూ లేకపోవటం [illegible]త పరిస్థితులతో రాజీపడి పోయి, ఎక్క[illegible]క్కడ కోరికలను చంపేసు కుంటూ, [illegible]ంటూ నిర్లిప్తత అలవరుచు కొన్నది.

మానవ హృదయం బహు చంచల మయినది. వ్యామోహాలకు అతీతంగా ఉందామను[illegible]టూనే ఏదో ఒక ప్రలో భానికి [illegible]నుగావటం దాని చంచల స్వభావ చిహ్నం.

కమ[illegible] వయస్సు ఉడిగింది. వాం[illegible] గాయి. ఇక ప్రశాంతంగా దైవచింతన[illegible] మిగిలిన రోజులు గడపా లని ఆవిడ [illegible]రిక.

"మన [illegible]జ గదిలో భగవంతుడు లేడా? [illegible] న్నారాధించుకుంటే చాలదా?" [illegible]టాడు బాబ్జీ.

"దేవుడు ఒక్కడే. కాని ఆయన దివ్యస్వరూపా[illegible] అనంతం. సాధ్యమయి నంత వరకు ఆ దేవదేవుడు వెలిసిన క్షేత్రాలన్నీ దర్శించి తరించాలి" అంటుంది క[illegible]మ్మ.

తల్లి తీ[illegible] యాత్రల పట్ల బాబ్జీ అయిష్టం [illegible]పరచడానికి కారణము న్నది. స్కూ[illegible]రు కొనాలని ఎన్నాళ్ల నుండో [illegible]సువడి మూడు వేలు కూడబెట్టాడు బాబ్జీ. ఆ డబ్బుతో మంజారావ్ [illegible]్యాయలరీలో ముత్యాల సెట్ కొని[illegible], తన మోజు తీర్చ మన్నది భా[illegible]మణి రాధారాణి.

ఆమెగారికి స్కూటరుకోసం టెక్నీ కలర్‌లో తను [illegible]న్న కలలు నివేదించి, అది కొన్న అ[illegible]తరం తా మిద్దరూ కలిసి చేయబో[illegible] విహారాలు వర్ణించి, ఆశ పుట్టించి. ఒప్పించేవసరికి తల ప్రాణం తోకకి వచ్చింది బాబ్జీకి.

తీరా, 'అవ[illegible]య్య' అనుకోబోయేం తలో తల్లి ఇలా [illegible]ర్థయాత్రల ప్రసంగం తీసుకొచ్చేసరికి [illegible] రేకొచ్చింది. ఎంత వాదించినా లొ[illegible]గని తల్లి పట్టుదల చూసి, అటు [illegible] స్కూటరూ కాక, ఇటు రాధకి నగలూ కాక మధ్య ఈ తీర్థ యాత్రల పేరిట తన కష్టార్జితానికి నీళ్లొదులుకోవలసి వచ్చేలా ఉందని నీరస పడిపోయాడు బాబ్జీ.

కానీ కమలమ్మ అనుకోకుండా కొడుకు కంగారు తగ్గించింది. తన మెడలో మిగిలిన గొలుసూ, చేతిగాజులూ తీసి ఇచ్చి, "నా క్కావలసిన రోజ్కానికి నిన్ను ఇబ్బంది పెట్టను. నన్ను మాత్రం యాత్రాస్పెషల్ బండెక్కించు. ఇక అడ్డు చెప్పకు" అంటూ ప్రాధేయపడ్డాక భారం తీరి ఆప్పైన సంభంగానే అంగీక రించాడు బాబ్జీ.

సంపూర్ణ యాత్రాస్పెషల్ ట్రెయి నులో టిక్కెట్టు తీసుకున్నాక కమలమ్మ చిత్తం స్థిమిత పడింది.

అప్పటినుంచీ ఆ ప్రయాణం గురించి ఆమెకు ఎదురింటి కాంతమ్మా, పొరు గింటి కామాక్షమ్మా ఉచిత సలహాల్ని ఉదారంగా ఇచ్చేస్తున్నారు. తామే ఆ యాత్రలకు వెడుతూన్నట్టు ఆదుర్దా పడిపోతున్నారు వాళ్లిద్దరూ.

"దూరాభార ప్రయాణం! ఎన్ని సర్దుకోవాలి? ఎన్ని అమర్చుకోవాలి? నీకు చీమ కుట్టినట్టయినా లేదే?" అని కాంతమ్మ విస్మయం ప్రకటిస్తే— "మరే నాలుగు రోజులు ముంద స్తుగా అన్నీ సిద్ధం—చేసుకో. ఆ తరవాత అవస్థ పడతావు, కమలమ్మా" అంటూ కామాక్షమ్మ హెచ్చరిక లిస్తుంది.

వారి మాటలు వింటూ లోలోపలే పేలవంగా నవ్వుకుంది కమలమ్మ.

'ఏం సర్దుకోవాలి తను? చీరెలా సారెలా — నగలూ నాణ్యాలా? ఏమున్నా యని సర్దుకోవాలి? రెండే రెండు ధోవతులు, తడుపు పొడుపులకు పనికొ స్తుందని కాషాయరంగు అద్దించిన పంచె ఒకటి—ఈ మూడూ చేతి సంచిలో కుక్కుకోవట మెంతసేపు?

అన్నీ సిద్ధం చేసుకోవాలిట! నిలుచున్న పాటున ఏ ప్రయాణాని కయినా సర్వం త్యజించి బయలుదేరటానికి సిద్ధంగా ఉంది తను. అలాంటిది ఈ చిన్న ప్రయాణానికి సిద్ధం చేసుకోవలసిన వేమున్నాయి?'

కాకపోతే బ్రతికి ఉన్నన్ని నాళ్లా ఈ బాంధవ్యాలూ, బాధ్యతలూ తప్పవు కనక కొడుక్కి చెప్పవలసిన బుద్ధులు కొడుక్కీ, కోడలుకి ఒప్పగించవలసిన జాగ్రత్తలు కోడలుకీ, వాళ్లు విన్నా వినకపోయినా, లక్ష్యపెట్టినా పట్టించు కోకపోయినా తన విధి నిర్వహణ అన్నట్టు అప్పగింతలు పెట్టేసింది.

సాధ్యమయినంత వరకూ తను లేని లోటు వారికి తెలియకూడదని, ఊర గాయలూ, వడియాలూ, కందిగుండా వంటి పదార్థాలు అయిదారు నెలలకు సరిపడా తయారుచేసి పెట్టింది.

ఇక రెండు రోజుల్లో ప్రయాణ మున్న దనగా బెర్త్ రిజర్వేషన్ టిక్కెట్టు తల్లి చేతికి అందిస్తూ, "ఎల్లుండి తెల్లారగట్ల నాలుగ్గంటలకు బయలు దేరుతుందిట ట్రెయిను. నువ్వు సిద్ధ మయినట్లేగా?" అన్నాడు బాబ్జీ. 'ఆహా' అన్నట్టు తల ఊపింది కమలమ్మ.

మరునటి రోజు లేస్తూనే వాంతులు చేసుకోవడం మొదలెట్టింది రాధ. ఏ పైత్యమో చేసి ఉంటుందని అల్లపురసం తీసి ఇచ్చింది కమలమ్మ.

ఆ రసాన్ని చూస్తూనే రెండుసార్లు అది తాగి మరో నాలుగుసార్లు డోక్కుంది రాధ. ఇంకేముంది? బాబ్జీ గుండెలు బేజారయిపోయాయి. కమలమ్మ ఏదో చెప్పబోతున్నా వినక డాక్టరుకోసం పరు గెట్టాడు.

డాక్టరు వచ్చి పరీక్షచేసి, విజిటింగ్ ఫీజు గుంజుకుని చెప్పిన సమాచారం — బాబ్జీ కాస్త తమాయించి ఉంటే కమ లమ్మే చెప్పి ఉండేది — "రాధకి నెల తప్పింది. ఇవి నేవిళ్ల మహాత్యం" అని.

బాబ్జీ సంతోషంతో ఉప్పొంగి పోయాడు. అప్పటికప్పుడు డాక్టరు రాసి ఇచ్చిన టానిక్కులూ, రకరకాల పళ్లూ తెచ్చేసి ఇల్లు నింపేశాడు. స్కూటరుకి వాయిదా వేసి, ముత్యాల సెట్‌కి ఆర్డ రిచ్చేసినట్టు రాధ చెవిలో ఊదేశాడు కూడాను.

అసలే రాధ సుకుమారి. కాఫీ తాగినా, భోజనం చేసినా ఇముడక పోయేసరికి ఒక్కపూటకే వడిలిన కలువపూవులా తయారయి మంచాన్నాశ్రయించేసింది. తల్లి మరేం ఫర్వాలేదని ఎంత హామీ ఇస్తున్నా, భార్య వేళ్లాడిపోతూంటే చూడ లేక విలవిల్లాడిపోయాడు బాబ్జీ.

ఎలాగయితేనేం? అరగ్లాసు నిమ్మ రసం తాగి, ఒక్క యాపిల్ కొరికి, కాసివి ద్రాక్షపళ్లు రుచిచూసి రాధ ఓ కునుకు తీశాక గానీ బాబ్జీ కుదుటపడలేదు.

రాత్రి భోజనాలయ్యాక వంటగది సవరించి తన ప్రయాణం గతి ఏమిటా అని ఆందోళన పడుతూ చావిట్లో కొంగు పరుచుకుని నడుం వాల్చింది కమలమ్మ.

భార్య మంచానికి దోమతెరలు దిగ జార్చి ఫాన్ ఫుల్‌గా ఆన్‌చేసి, మెల్లగా తల్లిదగ్గరకు వచ్చాడు బాబ్జీ.

కొడుకు తన చేరువకు రావటం చూసి లేచి కూర్చుంది కమలమ్మ. బాబ్జీ

నవ్య జీవితాధ్యాయము

శ్రీపాద లక్ష్మీనారాయణ మూర్తి

తెగిపోయినవి మాతృదేశమున్ బహు శతా
        బ్దములు గట్టిన శృంఖలముల యురులు
విడిపోయినవి వేద విజ్ఞాన రోచుల
        మరుగున బెట్టిన మబ్బుతెరలు
పడిపోయినవి దేశ భక్తుల శిక్షించు
        "న్యాయ శాస్త్రాల" పునాదిరాళ్ళు
సరిపోయినవి వచ స్స్వాతంత్ర్య దీప్తికి
        దూరమై క్రమ్మగిన దుర్దినములు
పూర్వభవ సమార్జితమైన పుణ్యగరిమ
నేదియో అనిర్వాచ్యమై హృదయమందు
క్రొత్త యాశల వెల్గు వెల్లువలు నిండి
నవ్య జీవితాధ్యాయ మానంద మొసగె.

తల్లికి అభిముఖంగా చతికిలపడుతూ, "రాధ మరీ నీరసపడిపోయిందమ్మా" అంటూ దిగాలుగా నిట్టూర్చాడు.

కమలమ్మ నిదానంగా నవ్వింది. "తొలి చూలు కదూ! కొంచెం అలజడి చేస్తూంటుందంతే. నెలలు ముదిరితే వాటంతట అవే తగ్గిపోతాయి. నువ్వేం గాభరాపడకు" అన్నది ఓదార్పుగా.

బాబ్జి తల్లి మొహంకేసి చూస్తూ ఇంకొంచెం దగ్గరగా జరిగి, "అమ్మా, నువ్వు లేకపోతే ఇంటి పనితో రాధ మరీ నలిగిపోతుంది. నువ్విప్పుడు కాశీ అదీ వెళ్ళకపోతే నేమమ్మా... అహఁ ... అసలు మానెయ్యమనటం లేదు నేను. ఏతంగా మనమణ్ణి కూడా ఎత్తుకున్నాక, నువ్వు ఏడు వెడుదువుగాని" అని నచ్చచెప్పే ధోరణిలో లబ్బుగా చెప్పబోయాడు.

నరధ్యానంగా వింటూన్న కమలమ్మ ఒక్కసారి ఉలిక్కిపడింది. కలవరపాటుగా తలెత్తింది. "ఇప్పుడెలా మానుకునేది, బాబ్జీ? నువ్వనవసరంగా కాస్తని గంపంత చేసి మథనపడుతున్నావుగాని, నెల తిరిగేసరికల్లా రాధ నేవిళ్ళు నిలిచే పోతాయి. అయినా మన ఇంట్లో ఏమంత పని ఉంటుంది చెప్పు? అప్పటికీ ఇల్లు ఊడవటానికీ, బట్టలు ఉతకటానికీ పైతం పనిమనిషిని కుదిర్చే పేతున్నాను. సోలెడు బియ్యం గాస్ స్టౌ మీద ఉడకేసుకోవటం ఏమంత కష్టమని? నా మాట విను, నాయనా. సిద్ధాన్నానికి వచ్చిన ప్రయాణాన్ని నిలిపివెయ్యకు, బాబ్జీ. నన్ను వెళ్ళనీ". వలలో చిక్కుడిపోయిన మనిషి ఇవతలకి రావటానికి పెనుగులాడుతూన్నట్టుగా అన్నది కమలమ్మ.

తల్లి సమాధానం తన కనుకూలంగా లేకపోవటంతో ఆవిడది మరీ మూర్ఖపు పట్టనిపించింది బాబ్జీకి. క్షణంలో కోపం తెచ్చుకున్నాడు.

"నువ్వన్నీ అలాగే తేలిగ్గా తీసి పారేస్తావు. డాక్టరు మరీ మరీ చెప్పాడు, బాగా రెస్టు కావాలి. ఆ సమయంలో పెద్దవాళ్ళు దగ్గరుండటం మంచిదని నీకు తెలియదూ? నేను పనిమాలి చెప్పాలా? మరొకరయితే మనమడు పుడతాడంటే ఎంత గంతేసి, వెళ్ళమని తోసి పంపినా వెళ్ళేవాళ్ళు కాదు. నీకు మాత్రం కడుపున పుట్టిన వాళ్ళకంటే గుళ్ళూ గోపురాలే ముఖ్యం. అసలు వాదిలే తప్పంతాను. ముందునించీ ఆ శేఖరం లాగ కట్టుడిట్టాల్లో పెట్టి ఉంటే తెలిసొచ్చేది." దురుసుగా అనేసి, ముఖం ముడుచుకుని లేచి వెళ్ళిపోయాడు బాబ్జీ.

నిశ్చేష్టురాలయి పోయింది కమలమ్మ. 'గట్టి చురకే తగిలించి వెళ్ళాడు బాబ్జీ. శేఖరం తన వంటి మరో నిర్భాగ్యురాలి కొడుకు. తను ఇంట్లో ఉండగా తల్లి వంటిల్లు దాటి రావటాన్ని సహించని పుత్రరత్నం అతను. అతనితో తనని పోల్చుకుని తన ఉదారతని చాటుకుంటున్నాడు బాబ్జీ.

'అవును, తనకూ స్వాతంత్ర్యం ఇవ్వకూడదు. "అహర్నిశలూ మమ్మల్ని కొలుచుకోవటమే నీ బ్రతుక్కి సాఫల్యం" అని నీతులు బోధించి వంటింట్లోకి నెట్టేసెయ్యాలి. "నా సౌఖ్యం", "నా ఆనందం" అన్న పదాలు పెదాల మీదకు రానీకుండా నోళ్ళు నొక్కెయ్యాలి.' కొడుకు ఎదురుగా దులపలేని వ్యర్థాలాపాలన్నీ కమలమ్మ గొంతులో కసిగా కొట్లాడాయి.

'పితా రక్షతి కౌమారే
భర్తా రక్షతి యౌవనే
పుత్రే రక్షతి స్థావిరే భావే
న స్త్రీ స్వాతంత్ర్య మర్హతి'—స్త్రీని గురించి వేదకాలం నాటి పురుషుని ఉవాచ అది.

యుగాలు గడిచాయి. తరాలు నడిచాయి. కాని దాని తాత్పర్యం అదే జాతి నించి మళ్ళీ మళ్ళీ వింటూనే ఉన్నది స్త్రీ. రక్షణ అనే చెరలో మగ్గిపోతూనే ఉన్నది.

'చిన్నప్పుడు తనలో తలలెత్తే బుల్లి బుల్లి సరదాలను పెద్దవాళ్ళు నిర్దాక్షిణ్యంగా నలిపేస్తూంటే, పాఠాలు వల్లె వెయ్యటంతోపాటు ఆ హింసను అనుభవించటమూ నేర్చుకున్నది.

తిరిగి రాని వసంతం లాంటి యౌవనంలోనైనా స్వేచ్ఛా విహంగంలా ఎగరాలనుకునే తన అభిలాషను, భర్త తన ఆశయాల కనుగుణంగా మలుచుకోవటం కోసం రెక్కలు విరిచేస్తూంటే [illegible] కుండా ఓర్చుకోవటమూ అలవాటు [illegible] కున్నది.

ఇప్పుడు — [illegible] పెద్దరికం [illegible], పెత్తనానికి పెద్దరికమిచ్చేయని [illegible] కోడలు దగ్గర, వారి దయా దాక్షిణ్యాల మీద ఆధారపడుతూ వారి త్రుణీకారాన్ని మౌనంగా జీర్ణించుకుంటున్నది.

కమలమ్మకు మనస్సులో సంఘర్షణ చెలరేగింది. 'అయిపోయింది. ఈ [illegible]తో తన ఓపిక హరించుకు పోయింది. [illegible]తికి నన్నాళ్ళు బ్రతుకబోదు. చివరి రోజు అయినా ఈ పరాధీనమైన బ్రతుక్కి స్వస్తి చెప్పాలి. ఎవరి ఆపోనికీ లోబడ కూడదు. ఎవరి అధికారానికీ తల ఒగ్గ కూడదు. ఎవ రేమనుకొన్నా, ఎవరడ్డు పెట్టినా తా నీసారి ఆగదు. తన ఆఖరి కోరిక తీర్చుకుంటుంది. యాత్రకు వెళ్ళే తీరుతుంది.' గుండె దృఢం చేసుకోవటాని కన్నట్టుగా వక్షం మీద చెయ్యి వేసుకున్నది కమలమ్మ.

అవధు లెరుగని ఆవేశం, [illegible] మైన ఉద్రేకం పెనవేసుకుని [illegible] భారం చేత దుర్బలమయిన ఆమె [illegible] వణికించివేశా యొక్క క్షణం. అమాంతం పెరిగిపోయిన గుండె వేగం చటుక్కున ఆగిపోయింది.

* * *

తెల్లవారగట్ల నాలుగ్గంటలకు [illegible] కొన్న బాబ్జీ, తల్లి లేచిన సవ్వడి [illegible] స్తుందేమోనని చెవి ఒగ్గి [illegible]. కాని, ఆ సూచనలేమీ లేకపో[illegible] తన మాట విసురు పనిచేసి ఉం[illegible] సంతృప్తిపడి మళ్ళీ [illegible] పోయాడు.

తెల్లగా తెల్లవారింది. [illegible] పెట్టే పాలికేకలకి రాధ లేస్తుంటే [illegible] హడలుతూ హడావిడిగా లేవాడు [illegible]

తల్లి ఇంకా చావిట్లో ముడు[illegible] పడుకొనే ఉంది. 'అలిగిందేమో? [illegible] నిజంగానే మెలుకువ రాలేదా?' [illegible] ఒక క్షణం తటపటాయించి, "అవ[illegible] తే, అమ్మా! పాలు పోం[illegible]" అంటూ కొంచెం బిగ్గరగా పిలిచాడు [illegible].

కమలమ్మ కదలలేదు. బాబ్జీ [illegible] ఒంటిమీద చెయ్యివేసి కుద[illegible] కట్టెలా బిగుసుకున్న శరీరం [illegible] తగిలింది.

కమలమ్మ శాశ్వతంగా [illegible] సంకెళ్లను విదిలించుకుని, [illegible] ఛేదించుకుని, మళ్ళీ తిరిగి [illegible] ఎగిరిపోయింది స్వేచ్ఛగా.

(క్రిందటి సంచిక తరువాయి)

హేమంతం వెళ్ళిపోయింది. శిశిరం ప్రవేశిం ంది. శిశిరదుశ్శాసన విరస్తచేలమైన పాం ంలో ప్రకృతి మాన సంరక్షణకోసం వసంతుని మనసుల ్యాని స్తూన్నట్లుంది. విశ్రాంతికోసం తమ నాశ్రం ంచిన వారికి చల్లని నీడ నివ్వలేని తమ దుఃస్థితికి కన్నీరు ండు స్తూన్నట్లు 'టపటప' మని ఆకుల్ని రాలుస్తు ంయి మహావృక్షాలు!

'అమ్మయ్య! చలి పోయింది. హాయిగా బ ంట పడుకోవచ్చు!' అంటూ పడుకున్న వాళ్ళు, అర్ధ ్రతి పీచే దుష్ట వాయువుకు భయపడి పక్క లెత ంని ఇళ్ళలోకి పరుగెడతారు! ఎక్కడ చూసినా—వీధ ్లో, దొడ్లలో, పొలాల్లో ఎండుటాకుల గుట్టలు. క ంలు వచ్చేసినాయి. పెద్దవాళ్ళంతా పొలాని కెళితే, ంటి పాపలకు ఎడపిల్లల కాపలా. వాళ్ళు చీకటి ంిన తరవాత వస్తారు. అప్పుడు వంట సన్నాహం! ంకీ ఉడకని అన్నం, గొడ్డుకారం. నిద్రబోతున్న ం ను ంెత్తుకుంటుంది తల్లి, ఒళ్ళో ఉంచుకుని అన్నం ం ంం ంాలని. వాడు రెండు ముద్దలు తింటూ అలాగే ండి

ఆ గుడికి తూర్పు వైపున వాళ్ళ కొట్టాలు. ఆ కొట్టాలు వానకు తడిసి రెక్కలు ముడుచుకున్న గద్దల్లా ఉన్నాయి. ఆ కొట్టాల ముందు దుమ్ములో వాళ్ళ పిల్ల లాడుకుంటున్నారు. వాళ్ళలో కొందరు మాత్రం బట్టల్లాంటి వాటితో ఒళ్ళు కప్పుకున్నారు. వాళ్ళను అభయ ముద్రతో దీవిస్తూ సీతా సమేతంగా చిరు నవ్వులు చిందిస్తూన్న శ్రీరాములవారు.

ఆ రోజు వాసవి కూలీలకోసం వచ్చాడు. మిద్దె సోమిగాడు కూలీల నొక జట్టు ఏర్పరుస్తున్నాడు. నన్నయ్య భుజం మీద కొడవంట్ల కట్టతో నిలుచు న్నాడు. మిద్దె సోమిగాడు వాళ్ళకు పెద్ద మనిషి. తన పెద్దమనిషితనాన్ని వాళ్ళొప్పుకోకపోయినా, రైతుల ముం దలా కనబడాలని వాని కోర్కె! వా డెన్నడూ పని కెళ్ళడు. 'నేను పని చేసేప్పుడు ఇట్టా సేసేవాణ్ణా? చచ్చునాయాళ్ళు...' అంటాడు. 'ఏదీ చూద్దాం రా...' అని ఎవడేనా అంటే— 'పోరా, ను వ్వేం చూత్తావురా నా సంగతి? ఒరేయ్! నా సంగతి సచ్చిన నీ యబ్బ నడుగురా... సెప్తాడు. మిద్దె సోమిగాని పంగతి, పిల్లనా కొడకా!' అని తిడతాడు.

'ఏమే, పడుసుపిల్లా! ఎండ సూడే ఎంతెక్కిందో! నీ మొగు డింకా రాలా? కొత్త పెందరాళే పడుకోనీ గూడదంటే వాణ్ణి! వా డసలే ఒంటిపేగు నాయాలు' అని హాస్యమాడతాడు.

'అయ్యగా రెప్పుడు కూలోళ్ళ గావాల్నో సెప్తే సాలు—నే నిక్కడ "లడీ" సేత్తాను. నన్ను కాదని పోయే మొగో డుండడా?' వెనక్కి తిరిగిన సోమిగాడు కట్టెలా బిగుసుకున్నాడు. ఎదురుగా ఉన్న మూర్తిని చూసి తల తిప్పుకుని తప్పుకోబోయాడు. సాధ్యం కాలేదు. తల రోట్లోకి దూరిపోయిందని అర్థమైంది సోమిగాడికి.

ఆ ఎదురుగా ఉన్న మూర్తి భుజం మీద ఉన్న సెలగోలుతో రౌద్రంగా ఉన్నాడు. అయినా, శాంతంగా అడిగాడు: 'సోమిగా, పదిమందిని కూలోళ్ళను జూడు!'

సోమిగాడి ప్రాణం ఎగిరిపోయింది. కళ్ళు గిరగిరా చుట్టూ చూసినాయి. అంతా వెళ్ళిపోయారు పనుల్లోకి. ఉన్నవాళ్ళకి నన్నయ్య తలో కొడవలి ఇచ్చేశాడు.

'ఒరే, సోమిగా! ఉన్నపళంగా నెత్తురు కక్కుకుని చావు!' అంటే, ఇంతకంటే సులభంగా కనిపించేది. 'పలకవేంరా! దొంగగాడిదా!'

సీరియల్

తులసీకృష్ణ

[illegible]

ద్రబోతాడు. తల్లి కరిగిపోయే గుండెతో ము ం పెట్టుకుంటుంది. 'స్నానం చేయించడానికి, త ంు చమురు రాసి దువ్వడానికి తీరుబడి లేదు. నా తం ండి పిచ్చివా డయ్యాడు!'—ఇట్లా ఆ తల్లి గుండె తల్ల ం పోతుంది. ముద్ద తినలేదు. కోడి కూసింది మొదలు ం పరుగులాట! ఆ ఋతువులో అ దొక విచిత్రమై ంవ శీతోష్ణస్థితి. మునుములో వంగి కోత మొదలు పె ం వరకూ, కొడవలి చంకలో ఇరికించుకుని వణుకుతూ వాడు, మరో రెండు గంటలు గడిచేప్పటికి చెమట ముని గిపోతూ, ఎంత తాగినా ఆరని దప్పితో ఆ ఎం ం ఉడికిపోతాడు. ఉదయం తన దీనతకు, మధ్యాహ ం అయ్యేసరికి పౌరుషంతో మండిపోతాడు సూర్యుడు.

అది హరిజనవాడ! అక్కడ చిన్న రాములవారి గ ం ఉంది. ఆ గుడి ముందు రెండు చిన్న అరుగు ం ఉన్నాయి. అక్కడ పేడతో అలికి, చుట్టూ శుభ్ర ం కోసం కొంచెం శ్రద్ధ కనపరిచినట్లుంది. అక్క ం ఎముకలు, పశు కళేబరాలు, పాత చెప్పులు, మురి ం వాసన లేవు. ఒక్క రాముడిమీది భక్తితో వా ం ఆమాత్రం చైతన్యం కనపరచలేదు. అది ఊళ్ ం పెద్ద రైతులు కూలీలకోసమో, లేదా చెప్పుకో, ం గోలుకో వచ్చినప్పుడు కొంచెంపేపు నిలుచోవడా ం అనువైన స్థలం.

జరిగిన కథ

అనంతయ్య స్నేహితుడు రాఘవరెడ్డి పరిస్థితులతో రాజీ పడలేక ఎప్పుడో ఊరు విడిచి వెళ్ళిపోయాడు. చిరకాలానంతరం రెడ్డి కూతురు గోదాదేవిని తండ్రి తీసుకొనివచ్చి నప్పుడు అనంతయ్య కుమారుడు వాసవి స్టేషన్‌కు వెళ్ళాడు. నాటి సంఘటనలు ఉభయులను కదిలించాయి. వాసవి చదువు సంధ్యల గురించి కొంత తెలుసుకొంది గోదాదేవి. ఆ కుటుంబంతో, ముఖ్యంగా సరస్వతితో అనుబంధం పెంచుకొంది.

దొంగ గాడిద నాలుక తెగినట్లు పలకలేదు.

'ఎవరికన్నా అయితే మాట సెప్తే "లడీ" చేస్తావు. నా కయితే ఇష్టం లేదు కదూ?'

'అదిగాదు, సామీ! చిన్నగానీ సెప్పింటే, ఇయ్యాలకు...'

'నిన్న పుల్లిగాడు నీతో చెప్పలేదూ?'

'పుల్లిగాడా? వానికీ, నాకూ మాటల్లేవు. వాడు కావాలనే సెప్పలేదు. నీకు దండం పెడతా! నా పెండ్లాం తాళిబొట్టు తోడు, వాడు సెప్పలేదు, సామీ!'

'ఆహా! నీ పెండ్లాం సెంద్రమతీ, నువ్వు అరిచ్చెంద్రునివీ. శేరు గింజ లిస్తామంటే, నీ పెళ్ళాం తాళిబొట్టు కింద పడేసి మట్టిలో తొక్కమన్నా తొక్కుతుందిరా...' అద్భుత హాస్యం సృష్టించినట్లు నవ్వాడు తనే.

సోమిగాడి తల వాలిపోయింది. ఆ పెద్ద మనిషి ం మాట నిజంగా జరిగేదే అయితే, అది నవ్వవలసిందిగా ం అది హాస్య సంఘటన కానేకాదు. ఆ నిజానికి సిగ్గుతో, ంఖంతో ఎవడైనా మానవుడైన వాడు చితికి పోవల సిందే. ఇది ఆ పెద్ద మనిషికి అర్థం కాలేదు.

'ఆ పోయే వాళ్ళను రమ్మ నిట్లా!' ఆజ్ఞ జారీ అయింది.